

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки

**ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ІСПИТУ**

підготовки бакалавра

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 014 Середня освіта (Історія)

**Освітньо-професійна програма «Середня освіта. Історія,
правознавство».**

Луцьк 2024

Програма атестаційного іспиту підготовки бакалавра галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Історія), освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія, правознавство».

Розробники:

Баран В. К., завідувач кафедри історії України та археології, д. і. н., професор.

Бартків О. С., доцента кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, к.п.н, доцентка.

Білик В. А., доцентка кафедри всесвітньої історії, к. і.н., доцентка.

Бортнікова А. В. професорка кафедри всесвітньої історії, д. пол. н, доцентка.

Денисюк В. І., доцент кафедри історії України та археології, к. і. н., доцент.

Карліна О. М., доцентка кафедри всесвітньої історії, к. і. н., доцентка.

Кінд-Войтюк Н. В., доцентка кафедри історії України та археології, к. і. н., доцентка.

Конончук І.М., кандидати педагогічних наук, доцентки кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права, доцентки.

Крамар Ю. В., професор кафедри всесвітньої історії, д. і. н., доцент.

Малеончук Г.О., старша викладачка кафедри історії України та археології, к. і. н.

Муляр О.П., завідувачка кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів ВПО, к. п. н.

Панишко С.Д., доцент кафедри історії України та археології, к. і. н., доцент.

Пришляк В. В., доцент кафедри історії України, к. і. н., доцент.

Разиграєв О. В. доцент кафедри всесвітньої історії, д. і. н., доцент.

Стрільчук Л. В., завідувачка кафедри всесвітньої історії, д. і. н., професорка.

Ткачук А. П., доцент кафедри всесвітньої історії, к. і. н., доцент.

Хлібовська Г. М., доцентка кафедри всесвітньої історії, к. і. н., доцентка.

Шваб А. Г., професор кафедри історії України та археології, д. і. н., доцент.

Шульга С. А., професорка кафедри всесвітньої історії, д. і. н., доцентка.

Програма затверджена на засіданні кафедри всесвітньої історії
протокол №

завідувачка кафедри

Стрільчук Л. В.

Програма затверджена на засіданні кафедри історії України та археології
протокол №

Завідувач кафедри

Баран В. К.

Програма схвалена науково-методичною комісією факультету історії, політології та національної безпеки від протокол

Голова науково-методичної комісії факультету

Малеончук Г.О.

Програма схвалена вченою радою факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки від Протокол №

декан факультету історії, політології та національної безпеки

Ярош Я. Б.

Зміст програми

1. Загальні положення
2. Організація проведення атестаційного іспиту (історія, правознавство, методика навчання історії, правознавства)
3. Оцінювання атестаційного іспиту
4. Зміст атестаційного іспиту (історія, правознавство, громадянська освіта, методика навчання історії, правознавства, педагогіка, психологія).

Загальні положення.

Програму атестаційного іспиту за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти складено відповідно до вимог:

- Освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія, правознавство» (затверджена вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 8 від 29.06.2023 р.)
- Положення про державну екзаменаційну комісію щодо атестації осіб, які здобувають перший (бакалаврський) та другий (магістерський) рівні освіти;
- Положення про організацію навчального процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки;
- Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки;
- Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Атестаційний іспит є формою підсумкової атестації випускників першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, яка здійснюється після завершення теоретичного та практичного навчання з метою:

- 1) встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія, правознавство»;
- 2) оцінювання рівня сформованості загальних, фахових, предметних компетентностей випускників, передбачених відповідним рівнем Національної рамки кваліфікацій та освітньо-професійною програмою за даною спеціальністю.

2. Організація проведення атестаційного іспиту

Для проведення атестації випускників Волинського національного університету імені Лесі Українки створюються Державні екзаменаційні комісії. Формування, організацію роботи та контроль за діяльністю ДЕК здійснює ректор університету. Терміни проведення атестаційного іспиту

визначаються навчальним планом підготовки фахівців та графіком навчального процесу.

Програма атестаційного іспиту оприлюднюється на сайті факультету історії, політології та національної безпеки не пізніше як за півроку до проведення державної атестації. Для підготовки здобувачів вищої освіти до іспиту проводяться консультації (у формі лекцій, індивідуальних занять та консультацій) з усіх включених в освітню програму ОК.

До складання атестаційного іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, котрі успішно завершили теоретичний курс навчання і виконали усі види практичної підготовки, передбачені навчальним планом.

Документом, що надає дозвіл на допуск здобувача освіти до атестаційного іспиту, є «Список здобувачів освіти, допущених до державної атестації, які повністю виконали навчальний план», підписний деканом факультету історії, політології та національної безпеки, методистом деканату; погоджений планово-фінансовим відділом, начальником навчального відділу, проректором з навчальної роботи та рекрутації, затверджений ректором.

Атестаційний іспит за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) проводиться в усній формі.

Тривалість підготовки здобувача освіти до відповіді — 30 хвилин. Білет атестаційного іспиту за спеціальністю «Середня освіта (Історія)» включає три питання з освітніх компонентів, визначених ОП. Під час складання атестаційного іспиту здобувачі вищої освіти повинні дотримуватися академічної доброчесності, зокрема положень Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

3. Оцінювання результатів атестаційного іспиту

Оцінювання результатів атестаційного іспиту здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою у ВНУ імені Лесі Українки системою контролю знань. Оцінка виставляється за стобальною шкалою оцінювання.

Шкала оцінювання (лінгвістична та ESTS)

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90–100	Відмінно
82–89	Дуже добре
75–81	Добре
67–74	Задовільно
60–66	Достатньо
1–59	Незадовільно

Зміст атестаційного іспиту

Археологія. Археологічні пам'ятки кам'яного віку. Трипільська культура та її оточення. Індоевропейська проблема. Археологія античних міст Північного Причорномор'я. Скіфська археологія. Давньоруські городища, могильники, селища, міста. Давньоруська Волинь. Середньовічні замки та фортеці.

Історія первісного суспільства та Стародавнього Сходу. Джерела до вивчення історії первісного суспільства. Походження людини, зародження і початковий розвиток її господарської і суспільної діяльності. Виникнення і розвиток матеріальної та духовної культури, формування рас та зародження перших протодержавних утворень.

Поняття «Стародавній Схід» у сучасній історіографії. Вплив клімату, рельєфу, природних умов субтропічної зони Близького Сходу на появу ранніх цивілізацій та їхніх перших держав у долинах річок Євфрат, Тигр та Ніл. Цивілізації в басейні річок Інду і Гангу в Індії, Хуанхе і Янцзи в Китаї. Стародавній Єгипет. Держави Дворіччя. Стародавня Індія і Китай. Особливості політичного, соціально-економічного та культурного функціонування держав Стародавнього Сходу.

Давня та середньовічна історія України. Населення України у кам'яну добу. Господарство, суспільна організація, матеріальна та духовна культура населення України в епоху міді і бронзи. Доба раннього залізного

віку на території України. Слов'яни та їхні сусіди у IV – IX ст. Історична наука про походження держави у східних слов'ян.

Формування території держави Русь та зміцнення влади київських князів. Русь за правління князів Олега та Ігоря, княгині Ольги та князя Святослава. Розвиток Русі в часи правління Володимира Великого та Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха та перших Мономаховичів. Давньоруська держава (XII – перша половина XIII ст.). Русь у системі міжнародних відносин. Культура Русі. Освіта Київської Русі. Галицько-Волинська держава: політика, економіка, культура.

Боротьба за «волинсько-галицьку спадщину» та входження українських земель до складу Великого князівства Литовського, Руського й Жемайтійського у середині XIV ст. Українські землі у складі Великого князівства Литовського, Руського й Жемайтійського: адміністративний устрій, соціально-економічний розвиток, культура. Геополітичні чинники розвитку українських земель у другій половині XV – на початку XVI ст. Українські землі у складі Польського та Угорського королівств, Молдовського і Московського князівств (друга половина XIV – перша половина XVI ст.).

Українські землі в другій половині XVI – першій половині XVII ст. Люблінська унія та її вплив на українські землі. Основні тенденції політичного та соціально-економічного розвитку українських земель у складі Речі Посполитої. Українські території в системі міжнародних економічних відносин другої половини XVI – першої половини XVII ст. Етносоціальні та релігійні процеси на українських землях у складі Речі Посполитої. Українські землі в складі інших держав у другій половині XVI – першій половині XVII ст. Історичні витоки козацтва. Еволюція козацтва та формування козацького військового стану. Морські походи запорожців. Українське козацтво у міжнародних відносинах другої половини XVI ст. Соціальні рухи в Україні наприкінці XVI – першій половині XVII ст. Розвиток культури. Освіта. Книговидавнича справа. Архітектура і містобудування. Живопис.

Історія України нового часу.

Визвольна війна в Україні середини XVII століття (1648–1657 рр.). Початковий період Хмельниччини (1648–1649 рр.). Джерельна база, історіографічний вступ та періодизація Хмельниччини. Передумови та підготовка війни. Зіновій-Богдан Хмельницький: нові штрихи до політичного портрету. Перший рік війни: від Жовтих Вод до Замостя. Тріумфальний в'їзд

військ Зіновія-Богдана Хмельницького до Києва і закладення основ української державності. Збаразько-Зборівська кампанія. Зборівський договір 18 серпня 1649 р. та його умови. «Реєстр Війська Запорозького...».

Україна після смерті Богдана Хмельницького. Гетьманування Івана Виговського (серпень 1657–вересень 1659 р.). Юрій Немирич та його ідея «Великого князівства Руського». Гадяцький договір із Річчю Посполитою 16 вересня 1658 р. Конотопська битва 8 липня 1659 р. Результати діяльності гетьмана Івана Виговського. Гетьманування Юрія Хмельницького, Павла Тетері та Івана Брюховецького (вересень 1659 р. – червень 1668 р.) Прихід до влади Юрія Хмельницького. Переяславські статті 1659 р. Слободищенський трактат 1660 р. Проголошення гетьманом на Правобережжі Павла Тетері. Чорна рада 17–18 червня 1663 р. Обрання лівобережним гетьманом Івана Брюховецького. Андрусівське перемир'я 30 січня 1667 р. між Московським царством та Річчю Посполитою і його наслідки для українських земель. Гетьманування Петра Дорошенка, Дем'яна Многогрішного та Івана Самойловича (червень 1668 р. – липень 1687 р.). Кошовий отаман Іван Сірко у протистоянні османсько-татарській агресії. Османсько-російська війна за українські землі 1676–1681 рр. Третє гетьманування Юрія Хмельницького. Бахчисарайський мир. «Вічний мир» 1686 р. між Московським царством та Річчю Посполитою. Підпорядкування Київської митрополії Московському патріархатові.

Гетьманщина доби Івана Мазепи (липень 1687 р. – вересень 1709 р.). Загальна характеристика вітчизняних і зарубіжних джерел та історіографії проблеми. Політичний, економічний та культурний розвиток Гетьманщини. Українські землі під час Північної війни: а) правобережні козацькі полки. Повстання Семена Палія 1702–1704 рр. Данило Братковський; б) шведсько-український союз; в) зруйнування Батурина 2 листопада 1708 р. й Запорозької (Чортомлицької) Січі 14 травня 1709 р.; г) поразка шведсько-українських військ у Полтавській битві 1709 р. Суспільно-історичне значення доби Івана Мазепи.

Гетьманщина часів Кирила Розумовського (лютий 1750 р. – листопад 1764 р.). Глухівська петиція 1763 р. Скасування інституту гетьманату 10 листопада 1764 р. та його наслідки.

Україна в перше десятиліття ліквідаційного періоду: від скасування гетьманства до зруйнування Запорозької Січі (1764–1775 рр.). Українська політика імперського уряду Катерини II. : а) заснування Другої Малоросійської Колегії; б) комісія для підготовки нового Уложення 1767–

1768 рр. Причини наростання гайдамацького руху на Правобережній Україні. Коліївщина. Репресії царизму і шляхти проти гайдамаків. Ліквідація Запорозької Січі: а) царський маніфест від 3 серпня 1775 р.; б) останній кошовий отаман Петро Калнишевський; в) козацькі формування після зруйнування Нової Січі. Діяльність Другої Малоросійської колегії.

Імперська доба в історії України. Українські землі під владою Російської та Австрійської імперій в першій половині XIX ст. Політичне економічне становище. Тяглість козацького автономізму. Декабристи і Україна. Польське (Листопадове) повстання. Українське національне відродження: передумови, зміст, основні етапи. Діяльність Кирило-Мефодіївського братства. Кримська (Східна війна) та її наслідки для українських земель. Реформи 60 – 70-х рр. XIX ст. і процеси модернізації в Україні. Політика російського царизму щодо України. Розвиток громадівського руху. Вплив революції 1905–1907 рр. на українські землі. Політика австрійського уряду щодо українських земель. Кооперативний рух, трудова еміграція. Політизація національного руху й утворення перших політичних партій. Розвиток культури в Україні у XIX ст. Піднесення української культури. Освіта. Недільні школи Розвиток науки. Відкриття театрів, музеїв, архівів. Українські підприємці-благодійники.

Новітня історія України. Україна на початку XX століття. Українські землі під владою Російської та Австро-Угорської імперій. Політичне, економічне і культурне життя.

Україна в роки Першої світової війни. Військово-політичні блоки. Хід воєнних дій. Ставлення до війни політичних партій, громадських організацій. Українське січове стрілецтво.

Українська революція 1917–1921 рр. Українська Центральна Рада та її Універсали. Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського. Директорія УНР. Західноукраїнська Народна Республіка.

Встановлення більшовицької влади. УСРР/УРСР у 1919–1939 рр. Створення СРСР. Формування тоталітарної системи. Індустріалізація і насильницька колективізація. Голодомор 1932–1933 рр. Політичні репресії. Культурне життя.

Західні землі України у міжвоєнний період. Українські землі у складі Польщі, Румунії та Чехословаччини. Національно-визвольний рух. Боротьба за українську державність. Карпатська Україна.

Україна в роки Другої світової війни. Хід воєнних дій. Нацистський окупаційний режим. Рух спротиву окупації. ОУН та УПА. Вигнання німецьких військ з України.

Україна в останній період сталінщини (1945–1953 рр.). Відновлення радянського тоталітарного режиму. Відбудова господарства. Національно-визвольна боротьба. «Ждановщина». Ліквідація УТКЦ. Україна в період хрущовської «відлиги». Десталінізація суспільства, її зміст та етапи. Спроба економічних і соціальних реформ. Зародження руху дисидентів. Шістдесятництво. Україна в роки «застою». Реванш консерваторів. Згорання процесу десталінізації. Дисидентський рух. Соціально-економічні процеси. Цензура і політико-ідеологічний контроль. Україна в період «перебудови». Лібералізація влади. Аварія на ЧАЕС. Неформальні організації. Формування багатопартійності. Народний рух України. Робітничі страйки. Декларація про державний суверенітет України.

Утвердження незалежності України. Акт проголошення незалежності. Всеукраїнський референдум. Вибори Президента України. Розпад СРСР. Міжнародне визнання України. Суспільні перетворення. Україна на початку XXI ст. Суспільно-політичні і соціально-економічні процеси. Державотворчі процеси. Конституція України 1996 р. Помаранчева революція. Європейський вибір українців. Революція Гідності. Російсько-українська війна. Економічне і політичне становище в Україні на сучасному етапі.

Історія Волині. Регіональна історія в структурі історичного знання. Волинь як історико-географічний регіон. Територіально-адміністративні межі Волині впродовж історії. Історико-етнографічна характеристика Волині. Дослідники волинського краю. Пам'ятки археології Волині. Волинсько-Галицька держава – «Королівство Русі» та її культура. Литовський період в історії Волині. Волинські землі в складі Речі Посполитої другої половини XVI – першої половини XVII ст. Радзивілли на Волині. Освіта на Волині у XVI – XVII ст.

Волинська губернія в імперській політиці Росії. Волинь у складі Другої Речі Посполитої. Радянізація волинського краю у 1939–1941 рр. Волинь в роки Другої світової війни. Післявоєнна відбудова краю і основні тенденції розвитку у другій пол. 60-х–80-х роках XX ст. Волинські дисиденти в Русі опору у 1960-х–1980 рр. Освітні традиції Волині. Луцький державний учительський інститут. Волинь у добу незалежності. Волиняни – учасники

українських революцій. Російсько-українська війна у шкільному курсі історії. Волонтерський рух на Волині.

Історія Стародавньої Греції та Риму. Поняття «античність». Періодизація античної історії. Джерела з історії Стародавньої Греції. «Палацові цивілізації». Генріх Шліман. Артур Еванс. Поеми Гомера «Іліада» та «Одісея» як історичні джерела. «Гомерівське питання». Сучасна історіографія античного поліса. Формування держави у формі поліса. Сіноїкізм. Типологія античного грецького полісу.

Соціально – економічний розвиток грецьких полісів у архаїчну добу. Джерела з історії Греції VIII–VI ст. до н. е. Велика грецька колонізація. Економічний розвиток Греції у VIII–VI ст. до н. е.: товарно-грошових відносини. Соціальна структура давньогрецького поліса. Законодавство архонта Драконта. Реформи архонта Солона. Реформи Клісфена, їхні причини, зміст та значення.

Джерела з історії греко-перських воєн. Геродот «Історія». Причини греко-перської конфронтації. Етапи греко-перських воєн, найважливіші битви. Завершення греко-перських воєн. Калієвий мир. «Золотий вік» Перикла. Грецька культура класичної доби. Фулідідова «Історія», Ксенофонт «Грецька історія» про Пелопоннеську війну. Перебіг військових дій, поразка Афіньського морського союзу та його розпуск. Наслідки та значення війни. Криза полісної системи.

Піднесення Македонії та встановлення македонської гегемонії в Греції. Філіп II Македонський. Східний та Індійський походи, основні битви. Політика щодо завойованих територій: «злиття народів», полісні утворення.

Виникнення Риму. Соціальна будова: патриції та плебеї, патрони та клієнти. Державна структура. Царська влада в Римі. Реформи Сервія Тулія. Падіння царської влади і становлення республіки. Формування полісного устрою. Римська громадянська община – цивітас. Боротьба патриціїв та плебеїв: основні етапи та наслідки. Римське суспільство за «Законами XII таблиць». Державний лад ранньої Римської республіки. Коміції, сенат, магістратури. Виникнення римо-італійського союзу, його організація і структура. Римо-карфагенське протистояння. Пунічні війни: періодизація, основні битви. Економічні, соціальні та політичні наслідки Пунічних та Македонських воєн. Сільське господарство Риму II ст. до н.е. Діяльність братів Граків. Аграрне законодавство.

Політична боротьба у Римі у 80–60-х рр. I ст. до н. е. Диктатура Луція Корнелія Сули. Гай Юлій Цезар. Громадянські війни 40-30-х рр. I ст. до н. е.

Другий тріумвірат. Руйнування полісної системи. Гай Юлій Цезар Октавіан. Оформлення монархічної системи у формі принципату. Зміцнення системи принципату у I – II ст. Правлячі династії римських імператорів I – II ст. (Юлії – Клавдії, Флавії, Антоніни). Посилення верховної влади принцепса.

Пізня Римська імперія. Реформи Діоклетіана. Тетрархія. Реорганізація адміністративної системи. Релігійна політика Діоклетіана. Гоніння на християн. Зовнішня політика. Завершення реформ Костянтином. Релігійна політика Костянтина. Міланський едикт. Нікейський собор. Заснування Константинополя та перенесення столиці. Наступники Костянтина. Юліан Відступник і спроба реставрації язичництва. Єресі. Історичне значення античної цивілізації як етапу всесвітньої історії.

Історія середніх віків країн Західної Європи. Історичне місце західноєвропейського Середньовіччя та цивілізаційні особливості регіону. Цивілізаційний підхід до проблеми: взаємовідношення античної і варварської спадщини як фундамент типології середньовічних суспільств. Специфіка синтезу античної і варварської спадщини – основа особливостей історичного шляху Західної Європи.

Європа в епоху варварських королівств. Велике переселення народів IV–VI ст. Вторгнення варварів на територію Римської імперії та утворення перших варварських королівств.

Франкське завоювання Галлії. Виникнення Франкського королівства. Хлодвіг та його політика як приклад діалогу місцевої та прийшлої еліт. Політична боротьба Меровінгів у VI ст. Послаблення королівської влади в VII ст. Імперія Карла Великого. Відносини панування і підпорядкування у франкському селі. Верденський договір про поділ імперії та його наслідки. Ієрархія в середовищі феодальної еліти. Утворення Священної Римської імперії та її культурно-історичні наслідки. Нормандське завоювання Англії. Генріх II Плантагент.

Повсякденне життя і культура рицарства. Рицарський кодекс честі. Культ Прекрасної Дами як вираз менталітету вільного рицарства. Культурний паралелізм поезії трубадурів і рицарського роману. Хрестові походи. Ричард Львове Серце як культурно-історичний тип хрестоносця.

Характерні риси західноєвропейського середньовічного міста. Цех як самоврядна громада. Комунальний рух. Розвиток торгівлі. Трансформація феодального села під впливом розвитку товарно-грошових відносин. «Діалог» міста і села.

Середньовічна школа і університет. Феномен вагантів та його соціокультурна вкоріненість у західноєвропейському міському суспільстві.

Зміни в суспільно-політичному та соціально-економічному житті Франції в XIII–XV ст. Генеральні штати. Столітня війна та її роль у консолідації Франції. Жанна д'Арк: особливості формування етнічної самосвідомості в середньовічну добу. Народні рухи в XIV ст. та їх значення у формуванні союзу королівської влади і нижчих станів. Людовік XI та формування раннього абсолютизму у французькому варіанті.

Англія на шляху до парламентської монархії та перетворення в «майстерню світу». «Велика хартія вольностей» — перша «конституція» в Європі. Утворення англійського парламенту і специфіка станового представництва в Англії. Скандинавський світ: труднощі та «успіхи» розмежування. Кальмарська унія. Данія проти Ганзи. Скандинавія — феодална периферія західноєвропейського світу.

Історія країн Західної Європи і Північної Америки нового часу. Економічний розвиток країн Західної Європи у XVI – першій половині XVII ст.: нові тенденції на рубежі Середньовіччя і Нового часу.

Великі географічні відкриття та їхні наслідки. Х. Колумб, Ф. Магеллан. Реформація як поворотний фактор європейської історії XVI–XVII ст. Передумови виникнення, основні напрями, течії та особливості розвитку Реформації в країнах Західної Європи. М. Лютер. Ж. Кальвін.

Розвиток політичних структур у державах Західної Європи в XVI – першій половині XVII ст. Абсолютна монархія: політичні інститути та типологізація. Соціальна база абсолютної монархії. Класичний абсолютизм (Франція, Англія). Деспотична монархія (Іспанія, Португалія). Князівсько-територіальний або «регіональний» абсолютизм (Італія, Німеччина). Національно-визвольний рух в Нідерландах. Республіка Об'єднаних провінцій у XVII ст.

Міжнародні відносини у XVI–першій половині XVII ст. Тридцятилітня війна. Вестфальська система договорів та її функціонування упродовж другої половини XVII–XVIII ст.

Англійські революції другої половини XVII ст. Формування вестмінстерської моделі конституційної монархії. Біль про права 1689 р.

Економіка євроатлантичного регіону другої половини XVII–XIX ст.: аграрний сектор, індустріалізація, внутрішня і зовнішня торгівля.

Просвітництво: світоглядні основи, особливості прояву в західноєвропейських країнах і США. Освічений абсолютизм.

Війна північноамериканських колоній за незалежність. «Декларація незалежності». Утворення США. Дж. Вашингтон. Т. Джефферсон. Б. Франклін. Конституція 1787 р.

Французька революція XVIII ст. Формування модерної французької нації. Політика фельянів, жирондистів, якобінців, термідоріанців. Наполеонівські війни. Віденський конгрес. Принципи повоєнного устрою світу. Функціонування віденської системи міжнародних відносин.

Війна за незалежність в Центральній та Латинській Америці. Утворення незалежних держав.

Революції 1848–1849 рр. у Європі: причини, завдання, наслідки.

Об'єднавчі процеси в італійських та німецьких землях. Утворення Італійського королівства і Німецької імперії. К. Кавур, О. Бісмарк.

Громадянська війна в США: передумови, хід, наслідки. «Реконструкція» на Півдні США. А. Лінкольн.

Соціально-економічне і політичне становище країн Західної Європи та Америки наприкінці XIX – початку XX ст. (Велика Британія, Франція, Німецька імперія, Австро-Угорщина, скандинавські країни, Італійське королівство, США).

Суспільно-політичні рухи у XIX– початку XX ст.: робітничий рух, суфражизм, фемінізм, пацифізм. Міжнародні відносини в другій половині XIX – початку XX ст. Політика «озброєного миру».

Історія країн Центральної та Східної Європи середніх віків та нового часу.

Між античним світом і Середньовіччям. Утворення Візантії. Розселення слов'ян. Кочівники і Центрально-Східна Європа у VI–X ст. Перші слов'янські ранньодержавні утворення на Балканах і Подунав'ї. Виникнення держав у Південній і Центрально-Східній Європі – Першого Болгарського царства, Хорватської держави, міст-держав у Далмації, Сербської держави, Давньочеської держави, Угорського королівства, Давньопольської держави, Русі. Слов'янська колонізація на Балканах. Болгарія за часів князя Бориса I. Запровадження християнства. Боротьба за автокефалію болгарської православної церкви. Діяльність Костянтина-Кирила Філософа і Мефодія. Болгарія і кирилло-мефодіївська спадщина. Послаблення і занепад Болгарії. Підкорення її Візантією.

Чеська держава в другій половині XIV–початку XV ст. Економічна і політична ситуація. Соціальна структура. Управління, фінанси. Опозиція проти католицької церкви і німецького засилля. Послаблення королівської влади, шляхетська опозиція. Ідеологічні передумови гусизму. Діяльність Яна Гуса. Напрями гуситського руху. Історичні передумови, причини і хід гуситських війн. Гуситська революція. Наслідки гуситських війн.

Завоювання османами південнослов'янських народів (XIV–XVI ст.) та їхні наслідки. Битва на Косовому полі 1389 р. Битва при Мохачі 1526 р. і її політичні наслідки. Наслідки османських завоювань для слов'янських народів. Організація системи управління на завойованих землях. Ісламізація. Форми визвольної боротьби слов'янських народів в європейських провінціях Османської імперії.

Чехія у складі монархії Габсбургів. Соціально-економічне і політичне становище чеських земель в другій половині XVIII ст. Реформи Марії Терезії (1740–1780 рр.). Реформи Йосифа II (1780–1790 рр.).

Політичний розвиток Речі Посполитої в другій половині XVII–XVIII ст. Внутрішньо- і зовнішньополітична криза середини XVII –початку XVIII ст. Еволюція державного устрою Речі Посполитої в другій половині XVII ст. Формування реформаторського табору. Державні реформи другої половини XVIII ст. Поділи Речі Посполитої. Державно-правове становище польських земель після поділів. Проголошення в 1807 р. Князівства Варшавського. Віденський конгрес 1815 р. Новий поділ польської території. Національно-визвольна боротьба польського народу в 1830–1864 рр. Економіка польських земель останньої третини XIX ст. – 1914 р. Політична ситуація в польських землях напередодні Першої світової війни.

Південнослов'янські народи під владою Османської імперії в першій половині XIX ст.: внутрішній розвиток і міжнародне становище. Російсько-турецькі та австро-турецькі війни. Політика європейських держав щодо Османської імперії. Національне пробудження народів Балкан, посилення визвольних рухів. Розвиток Сербського князівства у 30–60-і роках XIX ст. Болгарське національне відродження. Формування національної свідомості. Гайдуцький рух. Боротьба за національну церкву. Радикальна і ліберальна течії болгарського визвольного руху.

Економічний і політичний ґрунт політичної роздрібненості в Східній Європі. «Політична карта» Східної Європи XII – першої половини XIII ст. Слов'янська колонізація Північно-Східної Русі: причини та характер. Умови господарського розвитку регіону. Новгородська феодальна

(боярська) республіка. Суспільно-політичний устрій та державна організація. Східна Прибалтика й Північно-Західна Русь в X–XII ст. Орден мечоносців та Тевтонський орден. Експансія німецьких і данських завойовників. Підкорення лівів, естів, прусів. Об'єднання литовських племен. Утворення Литовської держави.

Монгольські завоювання першої половини XIII ст. Битва на річці Калка. Походи хана Батия та створення Золотої Орди. Система ординського панування. Монгольський чинник в еволюції державно-політичної організації Східної Європи.

Основні риси економічного та соціально-політичного устрою Північно-Східної Русів XIV–на початку XVI ст. Умови утворення Московської централізованої держави. Політичний та соціальний устрій другої половини XV –початку XVI ст. Іван III та Василь III. Судебник 1497 р. Роль і місце церкви в об'єднувачому процесі. «Йосипляни» і «нестяжатели». Єретичні рухи. Московська держава в період реформ і контрреформ XVI ст. Судебник 1550 р. Московська держава на рубежі XVI–XVII ст.: криза суспільства та держави. Перші Романови. Соборне Уложення 1649 р.: ствердження станової структури суспільства. Держава і Церква. Справа патріарха Никона. Інкорпорація Сибіру. Нерчинський трактат. Внутрішня політика російського самодержавства наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. Російська модель політики «просвітницького абсолютизму» та її реалізація в 60–70-х роках XVIII ст. Росія в системі міжнародних відносин наприкінці XVII – у XVIII ст. Балтійські народи в складі Російської імперії. Відносини Росії з країнами Кавказу та Середньої Азії. Зовнішня політика Російської імперії у другій половині XVIII ст.

Соціально-економічне становище та політична система Росії в першій половині XIX ст. Реформи 60–70-х рр. та їхні наслідки. Революція 1905-1907 рр. Утворення та діяльність політичних партій і їхні програми. I та II Державні Думи. Державний переворот 3 червня 1907 р. Третьочервнева політична система. Англо-російська угода 1907 р. і створення Антанті. Початок Першої світової війни. Вступ Росії у війну.

Історія країн Азії та Африки в середні віки. Господарство та суспільний устрій монгольських племен до початку XII ст. Утворення монгольської держави. Чингіз-хан. Золота Орда. Монголія після епохи «великих завоювань». Держава маньчжурів. Створення імперії Цин. Китай в період династії Сун (960–1127 рр.).

Японське суспільство в IX – XII ст.: зміни соціальної структури. Поява

соціального стану бусі (самурайства). Правління інсей. Міжусобні війни 1156–1192 рр. Встановлення влади сьогуна.

Індія на початку Середньовіччя: культурно-господарські зони, природно-кліматичні умови, етнічна карта Індостану. Характерні риси індійської середньовічної цивілізації. Варново-кастова система організації індійського середньовічного суспільства. Індуїзм.

Аравія до ісламу: основні осередки державотворення. Утворення загальноарабської держави. Арабські завоювання. Арабо-мусульманський халіфат за правління перших («праведних») халіфів. Арабські завоювання. Дамаський халіфат Омейядів. Суніти, шиїти, хараджити. Розвиток арабської держави в епоху Аббасидів (Багдадський халіфат). Феномен арабо-ісламської культури. Розпад і крах халіфату Аббасидів.

Перетворення Османської держави на імперію. Суспільно-політичний устрій і економічний розвиток Османської імперії. Законодавчі акти Сулеймана I.

Природно-кліматичні умови та географічне районування «Чорної Африки». Особливості історичного розвитку регіону. Причини глобального цивілізаційного відставання Тропічно-Екваторіальної та Південної Африки за часів Середньовіччя. Ефіопське царство. Християнська імперія в Ефіопії. Міста-держави східного узбережжя Африки. Домінування арабів та прихід португальців. Екваторіальна та Південна Африка.

Індокитай. Геополітичне становище та природно-кліматичні умови. Початок Середньовіччя в регіоні. Державні утворення. Південно-Східна Азія на межі Середньовіччя й Нового часу.

Сучасна історія країн Західної Європи та Америки. Підсумки Першої світової війни. Скликання Версальської мирної конференції та укладення мирних договорів із переможеними країнами. Вашингтонська договірна система повоєнного світоустрою. Революція в Німеччині: причини, перебіг та результати. Веймарська конституція.

США в період «проспериті», великої економічної депресії та в роки «Нового курсу». Канада у період між двома світовими війнами. Велика Британія у 1918–1939 рр.: основні тенденції політичного та соціально-економічного розвитку. Франція у міжвоєнний період. Італія у період фашизму 1922–1943 рр. Іспанський фашизм. Третій Рейх у Німеччині: особливості політичної системи та економічний розвиток. «Малі країни» Західної та Північної Європи у міжвоєнний період, особливості політичного та

сціально-економічного розвитку.

Латинська Америка у міжвоєнний період та перші повоєнні десятиліття. Латиноамериканська інтеграція та «Союз заради прогресу». «Втрачене десятиліття».

Міжнародні відносини у переддень Другої світової війни, політика умиротворення агресора та її наслідки. Друга світова війна. Ялтинська і Потсдамська конференції. Причини та початок «холодної війни». Доктрина Г. Трумена.

Німецька проблема у міжнародних відносинах 1945–1990 рр. Утворення двох німецьких держав. Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Сполучені Штати Америки 1945–1980 рр.: політика, економіка, соціальні процеси. Р. Ніксон та Уотергейтська справа. Р. Рейган і рейганоміка. Програма «зоряних воєн». Канада після Другої світової війни.

Радянсько-американські відносини у другій половині ХХ ст. Карибська криза. Радянсько-американський переговорний процес у 80-х роках ХХ ст. та його результати. Франція, Італія та Іспанія у період 1945–2020 рр.: особливості політичного та соціально-економічного розвитку.

Економічна та політична інтеграція у Західній Європі 1945–2021 рр. Країни Заходу і трансформації системи міжнародних відносин в останній третині ХХ–на початку ХХІ ст.

Сучасна історія країн Центрально та Східної Європи. Центральна та Східна Європа в роки Великої війни (1914–1918 рр.). Регіон у планах воюючих сторін. Основні театри військових дій. Військові дії у 1917 р. Вихід з війни Росії. Завершальний етап військового протистояння.

Формування та розвиток незалежних держав в Центрально-Східній Європі в міжвоєнний час. Революційні події та розпад імперій. Виникнення нових держав та боротьба за кордони. Політичний, економічний та соціальний розвиток країн Центрально-Східної Європи в міжвоєнний період. Демократичні уряди та авторитарні режими. Становище національних меншин. Регіон напередодні Другої світової війни.

Росія/СРСР між двома світовими війнами. Лютнева революція 1917 р. Більшовицький переворот та утвердження влади більшовиків. Нова економічна політика. Внутріпартійна боротьба 1920-х рр. та утвердження режиму Й. Сталіна. Колективізація та індустріалізація. Масові репресії. Культурна революція.

Центральна та Східна Європа в роки Другої світової війни. Регіон у планах А. Гітлера та Й. Сталіна. Напад Німеччини на Польщу. Вступ СРСР у війну. Окупація Західної України, Західної Білорусі та країн Балтії. Радянсько-фінська війна. Німецько-радянська війна 1941–1945 рр. Звільнення західних територій СРСР, Польщі, Румунії, Югославії, Угорщини, Чехословаччини. Варшавське повстання 1944р. Голокост. Окупаційний режим та Рух Опору. Польсько-український міжетнічний конфлікт. Проблеми колабораціонізму.

Геополітичні зміни у світі після Другої світової війни та їхній вплив на Центральну та Східну Європу. Ялтинська та Потсдамська конференції. Регіон в контексті формування двополюсного світу.

Комуністичні режими в Центральній (Центрально-Східній Європі): від формування до падіння. Передумови утвердження комуністичних режимів, їхня характеристика та трансформації. «Карнавал революцій» кінця 1980-рр.

СРСР у 1945–1991 рр. Політична еволюція. Особливості розвитку економіки. Соціальна сфера. Репресії. Дисидентський рух. Спроби модернізації країни та її розпад.

Центральна та Східна Європа в 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. «Звільнення» від комунізму. Формування демократичних інститутів. Особливості політичного та економічного розвитку. Міжетнічні конфлікти. Євроінтеграційні процеси. Основні вектори сучасного розвитку регіону.

Російська Федерація у 1991–2020 рр. Політичні трансформації та економічні труднощі 1990-х рр. Президентство Б. Єльцин. Війни в Ічкерії та інші міжетнічні конфлікти. РФ в період В. Путіна: політичний та соціально-економічний розвиток. Зовнішня політика та збройна агресія супроти Грузії та України. Нові незалежні держави на пострадянському просторі. Розпад СРСР та шляхи розвитку країн регіону. Між Росією та Заходом. Створення СНД та об'єднання навколо РФ. Євроінтеграційні процеси в країнах Балтії. Міжетнічні конфлікти. Авторитарні режими. Перспективи розвитку регіону.

Історія країн Азії та Африки нового та новітнього часу. Країни та народи Азії, Африки та Латинської Америки на рубежі Середньовіччя та Нового часу: основні тенденції політичного та соціально-економічного розвитку, особливості культури та релігії країн регіону. Розвиток політичних структур у державах Афро-Азійського регіону початку XVII ст. Початок формування колоніальної системи та її особливі риси у Азії та Латинській Америці. Колоніальні загарбання європейських держав на Африканському

континенті. Завершення імперіалістичного поділу Південної і Тропічної Африки та формування колоніальних імперій.

Сегунат Токугава в Японії та закриття країни. Революція «Мейдзі Ісін» та буржуазні перетворення прикінця XIX – початку XX століття у Японії. Китай під владою динстії Цін. Соціальна утопія та повстання тайпінів. Криза та спроби реформ в Османській імперії, період танзимату, Балканська криза та младотурецький рух. Боротьба європейських держав за Османський спадок та «східне питання». Держава Великих Моголів. Кастова система та виступи сипаїв.

Перша світова війна і Афро-Азійський регіон. Наслідки Великої війни для країн Латинської Америки. Японія після Першої світової війни, в період світової економічної кризи 1919–1933 рр. і війни на Далекому Сході. Японський фашизм та Друга світова війна. Китай в роки революції 1925–1927 рр. Громадянські війни. Китай у другій половині XX ст.: особливості політичного і економічного розвитку. Індія між двома світовими війнами: особливості політичного та економічного розвитку.

Криза колоніалізму і вихід країн, що визволилися на міжнародну арену. Рух афро-азійської солідарності.

КНДР та РК у другій половині XX–на початку XXI ст.

Окупаційний режим у Японії. «Процвітання Дзіму». Японія у другій половині XX – початку XXI ст.

Утворення держави Ізраїль та арабо-ізраїльське протистояння. Арабська Республіка Єгипет за Г.А. Насера та А.Садата. Кемп-Девідські угоди.

Особливості політичного та соціально-економічного розвитку країн Південно-Східної Азії у XX – на початку XXI ст. Північна Африка у другій половині XX ст. «Арабська весна».

Історія світової культури. Культура доісторичних цивілізацій: первісна доба. Розвиток культури у цивілізаціях Стародавнього Сходу: освіта, наукові знання, архітектура, мистецтво. Культура стародавньої Греції і Риму. «Сім чудес світу». Культурні здобутки середньовічних цивілізацій Західної Європи, Китаю, ісламського світу: освіта, університети, література, живопис, скульптура, архітектура. Культура Візантії. Доба Гуманізму в культурних практиках. Новий час у культурному просторі. Бароко, класицизм, романтизм, реалізм, модернізм. Основні тенденції розвитку культури в добу становлення глобальної цивілізації.

Основи права. Походження, типи та форми держави. Історія формування української державності. Правові пам'ятки українського народу. Основи конституційного ладу України. Галузі права. Формування в учнів правомірної поведінки в типових життєвих ситуаціях. Характеристика суспільно-політичних подій в Україні та світі з огляду функціонування держави та права. Джерела держави і права. Вітчизняні нормативні та міжнародно-правові акти. Формування вміння застосовувати набуті правові знання у майбутній роботі. Конституційна реформа в незалежній Україні. Конституційне закріплення державно-правових основ незалежної України. Конституційний процес 1991–1996 рр. як складник конституційної реформи. Підготовка проекту нової Конституції. Конституційний договір 1995 р. Ухвалення 28 червня 1996 р. Конституції України. Розвиток конституційної реформи наприкінці ХХ століття – у перші десятиліття ХХІ ст.

Причини і процес виникнення, розвитку та функціонування різних історичних типів і форм держави і права. Періодизація історії держави і права. Вплив соціально-економічних процесів на формування права. Клімат, географічне середовище, міграція населення, як чинники правотворення соціуму. Державні органи влади. Найважливіші інститути права, які існували протягом історії людства та спричинили найбільший вплив на історію державності. Закономірності зміни історичних типів держави. Регіональні особливості. Сутність державно-правових процесів у зарубіжних країнах, походження, природа і значення на певних історичних етапах. Найбільш типові державні і правові системи у сучасному світі.

Конституційно-правові засади захисту дітей. Природа та сутність прав дитини. Становлення та розвиток концепції прав дитини. Міжнародно-правові акти у галузі захисту прав дитини. Принципи міжнародного захисту прав дитини. Міжнародні стандарти прав дитини. Міжнародні організації у сфері захисту прав дитини: Комітет ООН по правах дитини. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ).

Поняття дитини в законодавстві України. Конституційно-правовий статус дитини в Україні. Класифікація основних прав дитини в Україні: громадянські (особисті) права, політичні, економічні, соціальні, культурні. Право на життя, виживання і вільний розвиток. Право на ім'я і набуття громадянства. Право знати своїх батьків і користуватися батьківською

турботою. Право не розлучатися з батьками всупереч їхньому бажанню; право підтримувати контакти з обома батьками. Право на воз'єднання із сім'єю, що знаходиться в іншій державі. Право вільно залишати будь-яку країну і повертатися в свою державу. Право вільно висловлювати свої думки з усіх питань. Нормативно-правовий механізм захисту прав дитини в Україні. Інституційний механізм захисту прав дитини в Україні. Принцип дотримання права дитини на виживання і здоровий розвиток. Принцип особливого захисту та охорони дитинства. Право на повну інформацію, що сприяє добробуту дитини. Право на користування послугами системи охорони здоров'я. Право користуватися благами соціального забезпечення. Право на освіту. Право на відпочинок і розваги. Право на захист від економічної експлуатації. Право на гуманне поводження, на захист від незаконного та довільного позбавлення волі. Уповноважений Президента України з прав дитини. Парламентський контроль за додержанням прав дитини в Україні. Конституційно-правові засади діяльності органів судової влади у забезпеченні захисту прав дитини. Нормативно-правовий механізм захисту прав дитини в Україні. Інституційний механізм захисту прав дитини в Україні.

Основи громадянського суспільства. Теоретичні засади громадянського суспільства. Умови для розвитку громадянського суспільства. Свобода об'єднань та свобода слова. Функції громадянського суспільства за Ларрі Даймондом. Делегування соціальної відповідальності та децентралізація влади. Особливості громадянського суспільства в Україні. Політика і влада як суспільні явища. Держава. Форми правління та політичного устрою в сучасних державах. Теоретичні засади демократичного врядування. Права людини. Механізми захисту прав людини. Конституціоналізм, ліберальна демократія. Поняття конституціоналізму. Теорії конституціоналізму (Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є), конституція та її роль у державі. Розвиток конституціоналізму на українських землях (Руська правда, Литовські Статути, Конституція Пилипа Орлика, Універсали Української Народної Республіки, Конституції УСРР, УРСР, Конституція України та етапи її трансформації). Вибори, виборчі системи. Сутність, особливості та види виборів. Виборча система: поняття та основні характеристики. Особливості мажоритарної виборчої системи. Особливості пропорційної виборчої системи. Поняття політичних партій та їх видів. Партійні системи. Громадянство та демократія. Поняття демократії. Історичні форми демократії. Передумови, форми прояву та моделі демократії. Характерні риси сучасної демократії. Цінності та принципи демократії

Політична участь. Чинники громадянської участі. Роль належної інформованості громадян у забезпеченні ефективної політичної участі. Сутність громадянської культури та її вплив на участь громадськості. Роль влади у створенні умов для громадської участі. Урядування, скероване на громадян. Громадянська чеснота та її вплив на ефективну участь. Громадянська участь в Україні. Становлення та розвиток громадянської участі в незалежній Україні. Особливості громадянської дії в Україні на місцевому рівні. Основні виклики, проблеми та перспективи реалізації громадянської участі в Україні.

Педагогіка. Генеза становлення педагогіки як науки. Внесок педагогів-класиків у розвиток педагогіки як науки. Основні педагогічні категорії. Галузі педагогіки та зв'язок педагогіки з іншими науками. Завдання педагогіки відповідно до вимог Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи і ін. Поняття методів науково-педагогічних досліджень, їх характеристика. Об'єкт і предмет науково-педагогічного дослідження. Програма дослідження, вимоги до її проектування. Поняття технологій, педагогічних технологій, їх класифікація. Вимоги до використання педагогічних технологій в освітньому процесі. Поняття про особистість. Фактори розвитку особистості і їх вплив на формування особистості. Сучасні теорії розвитку особистості. Технологія розвитку критичного мислення, її використання в процесі викладання історії і правознавства. Особливості дітей з різними освітніми потребами. Структурні компоненти процесу навчання. Основні функції навчання. Технологія цілепокладання, вимоги до діагностичності мети навчання. Основні етапи засвоєння знань учнями. Урахування особливостей дітей з різними освітніми потребами в процесі навчання. Загальне поняття про закономірності та принципи навчання, їх врахування у процесі навчання. Правила навчання, їх зв'язок із принципами навчання. Принципи навчання в народній дидактиці. Технології особистісно-орієнтованого навчання, їх реалізація на уроках історії і правознавства. Урахування особливостей інклюзивного навчання на уроках історії і правознавства. Загальне поняття про зміст освіти як дидактичну категорію. Концепція Нової української школи, Державний стандарт середньої освіти для базової школи про модифікацію змісту навчання школярів відповідно до програмових результатів навчання. Методи та прийоми навчання. Методи та прийоми (технології) інтерактивного навчання. Технології кооперативного навчання (Змінювані трійки. Акваріум. Два – чотири всі разом. Ланцюжок. Діалог. Коло ідей. Синтез думок. Спільний проєкт. Пошук інформації.). Технології колективно-групового

навчання (Навчаючи – учусь. Мікрофон. Незакінчені речення. Ажурна пилка. Кейс метод. Метод модерації. Дерево рішень). Технології ситуативного моделювання (Симуляції. Спрощене судове слухання (суд prose), дидактичні ігри. Технології опрацювання дискусійних питань (Займи позицію. Зміни позицію. Метод Прес. Дискусія. «Дискусія з відкритим кінцем». «Дискусія з закритим кінцем». Техніка акваріума. Мозковий штурм. Човниковий метод. Дискусія в стилі ток-шоу. Оцінювальна дискусія. Дебати. Дискусійні гойдалки. Карусель.). Поняття форм організації навчання, їх класифікація. Характеристика традиційних форм організації навчання в школі. Квест, гра, конференція, семінар, майстер-клас, тренінг як сучасні форми організації навчання. Урок як основна форма навчання в школі, вимоги до уроків. Індивідуальні, групові та колективні форми дослідницько-пізнавальної діяльності учнів на заняттях. Технології кооперативного навчання, колективно-групового навчання. Навчальні гуртки та проблемні творчі об'єднання школярів та студентів з історії і правознавства. Педагогічна технологія на основі системи ефективних уроків. Урахування специфіки проведення різних форм організації навчання історії, правознавства, громадянської освіти в умовах інклюзивного навчання. Нетрадиційні і інтегровані уроки в ЗЗСО та закладі фахової передвищої освіти. Хмарні технології навчання, мобільне навчання, QR-коди, STEM, сторітеллінг, кроссенс, «Фішбоун» як новітні методи навчання на уроках історії і правознавства у Новій українській школі. Технологія відбору методів навчання. Урахування особливостей дітей з особливими освітніми потребами у процесі відбору інтерактивних методів навчання. Контроль та оцінка навчальних досягнень школярів. Суть і види контролю. Функції контролю. Методи контролю. Форми контролю. Вимоги до контролю і оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової освіти. Технологія тестового та формувального оцінювання. Технологія «Портфоліо» в оцінюванні досягнень вивчення історії і правознавства здобувачами освіти. Самоконтроль і само оцінювання навчальних досягнень здобувачами освіти.

Методика виховної роботи, її сутність та завдання. Мета виховання в сучасній школі. Діагностичність постановки мети виховної роботи. Закономірності та принципи виховної роботи. Класний керівник, його функції та посадові обов'язки, плани виховної роботи класного керівника. Урахування у виховній роботі класного керівника особливостей дітей з особливими освітніми потребами. Технології виховного процесу в сучасному закладі освіти (технологія морального, естетичного, правового, трудового, екологічного, економічного, фізичного, статевого, патріотичного виховання). Методика реалізації технологій методики національно-патріотичного

виховання в закладах загальної середньої освіти для базової школи. Методика профілактики булінгу. Діяльність класного керівника з формування здоров'я зберезувальної поведінки учнів. Методика реалізації методів виховання в сучасній школі. Поняття методів виховання та прийомів виховання. Класифікація методів виховання. Характеристика груп методів виховання. Критерії відбору методів виховання. Методика реалізації класним керівником методів виховання у виховній роботі з учнівським колективом. Вимоги до відбору методів виховання до дітей з особливими освітніми потребами. Методика проведення сучасних форм виховної роботи. Класифікація і характеристика форм виховної роботи. Методика проведення основних форм виховної роботи зі школярами. Урахування специфіки проведення різних форм виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Стадії розвитку учнівського колективу. Колективні творчі справи. Шляхи згуртування учнівського колективу. Методика роботи класного керівника з колективом. Командна робота класного керівника з іншими фахівцями у вихованні дитини з особливими освітніми потребами. Самооцінювальна, самокорекційна діяльність класного керівника, підвищення його кваліфікації. Поняття школознавства. Наукова організація праці педагога Поняття «школознавство», «керівництво» і «управління». Наукові основи управління закладами загальної середньої освіти. Принципи, методи та функції управління. Структура органів управління закладами загальної середньої освіти. Внутрішкільне керівництво і контроль. Планування роботи закладу загальної середньої освіти, види планів роботи школи. Шкільне діловодство як засіб раціонального управління. Поняття НОПП. Принципи НОПП. Основні форми методичної роботи. Інноваційні форми методичної роботи. Методичні об'єднання та творчі групи учителів. Індивідуальна траєкторія розвитку педагога. Атестація педагогічних працівників. Поняття про інноваційний досвід. Вивчення, узагальнення і поширення інноваційного педагогічного досвіду.

Методика навчання історії. Педагогічна майстерність учителя історії і правознавства. Суспільне значення вчительської професії в умовах інформаційного суспільства. Завдання і ролі сучасного вчителя в контексті освітніх змін. Класифікація методів навчання історії. Характеристика навчальних програм та підручників з історії, правознавства, громадянської освіти. Дистанційна форма навчання історії. Особливості навчання дитини в інклюзивному класі. Критичне мислення (поняття, ознаки. Формування критичного мислення на уроках історії, правознавства, громадянської освіти.

Класно-урочна система навчання. Класифікації типів уроків історії, правознавства, громадянської освіти. Комбінований урок. Система перевірки та оцінки рівнів навчальних досягнень учнів. Перевірка результатів навчання історії, правознавства, громадянської освіти: форми, критерії, функції. Історичні уявлення. Умовно графічна наочність у процесі формування історичних уявлень. Методика формування історичних уявлень. Система перевірки та оцінки рівнів навчальних досягнень учнів. Особливості навчання дитини в інклюзивному класі.

Психологія. Психічні явища особистості та емоційно-вольові процеси. Формування особистості. Соціалізація особистості. Типові особливості особистості. Темперамент. Характер. Типологія характерів. Спілкування і діяльність. Потребово-мотиваційна сфера особистості. Емоційно-вольова сфера особистості. Природа конфліктів, їхні функції та профілактика Формування здорового способу життя особистості. Характеристика психічного розвитку дитини. Психологія дошкільного дитинства та молодшого школяра. Психологічні особливості підліткового віку. Психологія ранньої юності та віку дорослості. Психологія навчання. Психологія виховання. Психологія педагогічної діяльності. Особливості психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Психологія інклюзивної та спеціальної освіти. Психологічний супровід дітей з ООП.

Методика навчання правознавства. Реалізація компетентнісного підходу на уроках правознавства в ЗЗСО. Шляхи і методи формування компетентностей здобувачів/здобувачок освіти у навчанні основ правознавства, побудованого на основі інноваційних педагогічних підходах. Формування правової предметної компетентності з точки зору змісту і методики навчання.

Предмет і завдання методики навчання правознавства. Структура і зміст шкільного курсу правознавства. Аналіз навчальних програм та підручників з основ правознавства для базової та старшої школи. Методичні рекомендації щодо викладання правознавства у 2021/2022 навчальному році.

Методичні особливості проведення практичного заняття з основ правознавства. Урок-практичне заняття у шкільному курсі «Основ правознавства». Суть поняття «практичне заняття з правознавства», роль і значення практичних занять у формуванні правових компетентностей учнів. Структура уроку-практичного заняття з правознавства.

Рекомендована література

- Баран З., Качараба С. Сіромський Р., Чума Б. Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу (кінець XV– початок XIX ст.). Навчальний посібник. Київ: Знання, 2015.
- Бартків О.С. Формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». Випуск 1 (48). 2021.С. 24-29.
- Грицак Я. Подолати минуле. Глобальна історія України. Київ: Портал, 2021.
- Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей 1990 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_075.
- Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Харків: Майдан, 2020.
- Історія Волині : науково-популярне видання / наук. редактор, керівник автор. колективу М. М. Кучерепа. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Суми: Університетська книга, 2023.
- Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/NT1078>.
- Максименко С. Д. Загальна психологія: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019.
- Марушкевич А. А., Спіцин Є. С., Кошечко Н. В. Педагогіка (в структурно-логічних схемах та таблицях). Навчальний посібник. Київ: ЦП «Компапринт», 2020.
- Мортімер І. Століття змін. Харків: Фабула, 2018.
- Орлова Т. В. Сучасна політична історія країн світу. Київ, Ніжин: Видавець П. П. Лисенко М. М., 2017.
- Основи громадянського суспільства та політичних знань: навч. посіб. за ред. В. І. Бортнікова. Суми: Університетська книга, 2023.
- Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі: навчальний посібник (денна та вечірня форми навчання) / Укладач Л.І.Васецька. Запоріжжя: [ЗДМУ], 2018.

Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2019.

Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», 2020. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>.

Стешенко В.М. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір: навч. посіб. Харків: Право, 2019.